

דלקת האגן הקטן – P.I.D (Pelvic Inflammatory Disease) מוטקה אילון

סקירה מערבית

P.I.D. – הדלקת החמורה השכיחה ביותר בנשים צעירות בגיל הפוריות במערב, נחשבת לסיבוך השכיח ביותר של מחלות המועברות במגע מיני. 5%-20% מכל האשפוזים במחלקות גניקולוגיות, במערב, של נשים בגילאים 15-25 קשורים לדלקת זו.

המחלה כרוכה בתופעות קליניות קשות עם סיבוכים שעיקרם בעיות פריון. כיום ההתייחסות למחלה כפולימיקרוביאלית המערבת מספר סוגי חיידקים בו זמנים ולכן הטיפול האנטיביוטי יהיה רחב. החלוקה האטיולוגית המקובלת כיום:

1. P.I.D. – שמקורו ביחסי מין – Sexually Transmitted
2. P.I.D. – ממקור אחר - Non Sexually Transmitted

בקבוצה הראשונה בן הזוג ליחסי המין מהווה את מקור הזיהום. יחסי המין עצמם מעבירים מזהמים ממערכת העיכול או דרכי המין התחתונות לחלקים העליונים בהעברה מכאנית או עם תנועת הזרע. ריפלוקס של דם ויסתי (ידוע שהתפרצות P.I.D. שכיחה יותר בזמן הווסת או בשבועיים הראשונים אחריו עקב מצב הריר הצווארי). בקבוצה השנייה הדלקת מופיעה על רקע מצב קודם במערכת הגניטלית בעיקר עקב נוכחות I.U.D (התקן תוך רחמי) או חזרה של אירועים דלקתיים קודמים באגן.

גורמי הסיכון:

1. גיל – שכיח יותר אצל צעירות. 75% מהמקרים מאובחן אצל נשים מתחת גיל 25.
2. זיהום קודם במע' המין התחתונה (נרתיק) יש הטוענים שזו אותה מחלה רק בדרגת חומרה שונה.
3. אמצעי מניעה – I.U.D. – אצל נשים המשתמשות בהתקן תוך רחמי שכיחות המחלה עולה פי 2 עד 4. אצל נשים צעירות עם התקן הסיכון עולה לפי 7 עד 9. ריבוי בני זוג מעלה את השכיחות עוד יותר.
4. גיל תחילת יחסי המין – יחסי מין מתחת גיל 16 מגדיל את הסיכון פי 2.
5. ריבוי בני זוג.
6. פעולות חודרניות לבדיקת דרכי המין בעיקר צילום רחם, דגימת רירית רחם, גרידות. טיפול מונע באנטיביוטיקה לא הוכח כיעיל.

7. שטיפות לדניות – אצל נשים הנוהגות לשטוף את הנרתיק אחרי יחסי מין או בזמן הווסת השכיחות עולה פי 4.

שימוש בגלולות למניעת הריון, קונדומים, דיאפרגמה מפחיתים את שכיחות ה- P.I.D.

דלקת האגן יכולה להופיע כמצב חריף, אקוטי או כתופעה כרונית. המצב האקוטי מתאפיין בסימפטומים חריפים של חום גבוה, כאבי בטן תחתונה, רגישות במישוש הטפולה (שחלות, חצוצרות), בטן תפוחה, ממצאים דלקתיים בבדיקות הדם ולעיתים קרובות הפרשה וגינאלית צהובה, ירוקה בעלת ריח רע. מצב זה הוא קשה ומסוכן ונדרשת התערבות מידית הכוללת לעיתים קרובות אשפוז וטיפול אנטיביוטי אגרסיבי.

הדלקת הכרונית בעלת אופי שקט וקל יותר, מתאפיינת בכאבים ממושכים בבטן תחתונה. שכיחותה עולה עם הגיל. סטטיסטית נפוצה יותר אצל נשים גרושות מאשר נשואות או רווקות.

סיבוכים

ל- P.I.D. עלולות להיות 4 תוצאות ארוכות טווח:

1. חזרת המחלה.
2. כאב אגני כרוני.
3. אי פוריות.
4. הריון חוץ רחמי.

כ- 25% מהחולות יסבלו מאחד הסיבוכים הללו. 20% יסבלו מכאב אגני כרוני. כ- 20%-30% לוקות באי פוריות כשהסיבה תהיה מכאנית עקב חסימת חצוצרות שמקורה ב- P.I.D. ככל שמספר התקפי הדלקת גדול יותר כך הסיכון לאי פוריות גדול יותר.

T.C.M. וטיפול ב- P.I.D (כאב Fu Tong בטן)

בכל פניה לרפואה סינית, משלימה עם חשש ל- P.I.D קיימת חובת הבחינה והטיפול של הרפואה המערבית במקביל. האבחנה המבדלת צריכה לשלול חסימת מעיים, דלקת התוספתן, הריון חוץ רחמי, שיזור (Torsion) של השחלות. הטיפול ברפואה הסינית אינו נוגד את הטיפול המערבי ויכול להועיל להחלמה וחשוב יותר להקטנת תופעות הלוואי והסיבוכים האפשריים של המחלה.

גם ברפואה הסינית ההתייחסות משתנה בין המצב האקוטי לכרוני. במצב האקוטי, בשלב הראשון, מתעלמים מהמצב הקודם שגרם להתפתחות המחלה ורק עם חלוף המצב האקוטי המסוכן ניתן

להתפנות לטיפול בשורש הבעיה והרקע הפיזי, מנטאלי והתנהגותי
שאפשרו את המחלה.

טיפול ב- P.I.D אקוטי

בחירת הטיפול תהיה לפי שלב המחלה.

שלב 1 : חום, כאב, רעילות, ליחה חמה, היתקעות של צי ודם.
שלב 2 : המזהם חזק, המצב מוחרף משלב 1 עד להתפתחות של מאסות ויש חשש לאבצסים.

שלב 3 : מצב של ספסיס החום נכנס לשכבת ה- ying והדם.
בכל שלושת השלבים הסימפטומים דומים והשוני הוא בחריפותם ועוצמתם. בכולם יופיעו סימנים של חום וליחה – חום, יובש בפה, צמא, יתכן שתן כהה, חוסר מנוחה. הפרשות צהובות, ירוקות עד דמיות. עצירות או שלשול. כאב בטן – בטן רגישה מאוד למגע, כאב חד ומכווץ, בטן תפוחה. לעיתים קרובות יופיע גם כאב בגב תחתון ובסקרום.

לשון – אדומה, יבשה, חיפוי צהוב דביק.
דופק – מהיר, גדול, מיתרי, לעיתים מתגלגל מאוד עקב הליחה.
העיקרון הטיפולי – לסלק חום וליחה, לנקות רעילות, להניע צי ודם, להפחית כאב.
בכל השלבים האקוטיים הטיפול אגרסיבי על מנת להקטין את הנזק האפשרי ולעצור את התדרדרות המצב.

טיפול בצמחים

* פורמולות שאינן מצויות בספרות המקובלת תופענה בפירוט הצמחים המרכיבים אותן.

שלב 1 : שילוב 2 פורמולות :

Ba zhen san – טיהור חום ולחות במחמם תחתון.
Wu wei xiao du yin – טיהור אש ורעילות מחום חיצוני. זיהומים.
התאמות : נוסף צמחים מניעי דם שגם מקררים –
Mu dan pi - מחקרים מראים שלשני צמחים אלו גם אפקט אנטי-
Chi shao דלקתי

Huang Qin + לחום גבוה

Gua lau Ren + לעצירות.

במידה והמטופלת משלשלת, נוציא את ה- Da huang הנמצאת

בפורמולה הראשונה ונוסיף Huang lian + yi yi Ren

חוסר yin עם חום נמוך + Dig u pi

צריבה בשתן + Dan zhu ye

בכאב בטן חריף + yan hu sou, Mo yao

הפרשות צהובות עם ריח חריף + Tu fu ling, ku shen

בחולשה גדולה + shen shen, sheing Qi ו- yin בלי לחמם.

שלב 2:

מצב של החמרה משלב 1 והפורמולה מכוונת יותר למניעת מאסות
ואבצסים.
הפורמולה העיקרית:

Jie Du Nei xiao tang

Lian Qiao, Jin yin hua, Pu gong yin.

Bai jiang cao, chi shao, Dang gui zi.

Da huang, chi xiao Dou, Dan Pi, Tu bei mu (לא ניתן להשיג בארץ)

Gau cao.

התאמות:

כאשר הדלקת חמורה עם מוגלה שלא נרפאת ותשובה לא מספיק
טובה לאנטיביוטיקה נוסף:

Xi Huang Wan

Niu huang, Ru xiong

She xiong, mo yao

לכאב גב תחתון וסקרום נוסף:

Niu xi

Dan shen

Chi shao

Dan pi

התאמות נוספות בדומה לשלב 1.

שלב 3:

בשלב זה יש להניח שהמטופלת באשפוז בבית חולים, בסין גם במצב
זה עדין הטיפול משולב.
מאפייני שלב זה: חום גבוה, עצבנות וחוסר מנוחה קיצוניים, הזיות,
צמא רב, לעיתים דימומים שונים – אף, עור, צוואר.
הדגש בפורמולה – הורדת החום והקטנת הנזק של החום ברמת הדם
וה- ying .

הטיפול – שילוב של 2 פורמולות:

Bai hu tang – מטהרת חום ב- yang ming וברמת ה- Qi. מנקזת חום
מהקיבה, מייצרת נוזלים ומטפלת בצמא.

Qing ying tang – מטהרת חום מרמת ה- ying, מטהרת אש ורעילות,
מנקזת חום ומזינה yin (בפורמולה זו מחליפים את ה- xi jiao ב- shui
(niu jiao).

ההתאמות המפורטות בשלבים 1 ו- 2 יכולות להתאים גם כאן. כרגיל
בעבודה עם צמחים בחירת צמחים נוספים והמינונים של הצמחים
השונים יהיו בהתאם למצב המטופל.

טיפול בדיקור

בשלב האקוטי המיידית הגישה וההתייחסות דומים לטיפול בצמחים. תחילה יש לטפל ולהקטין את הסימפטומים הקשים ולאחר מכן להתייחס למצב הבסיסי שהביא להתפתחות הבעיה. בחירת הנקודות, תדירות הטיפול ומספר הנקודות שיטופלו ביחס למצב המטופל, עוצמת הסימפטומים, מצבו האנרגטי, האיברים והמרידיאנים המעורבים. מכיוון שקיימות אפשרויות רבות יפורטו נקודות כרעיון בסיסי לטיפול.

Gv14, li4, li11 – להוצאת חום.

Gb 26, 27, 29, sp6, 9, liv5, st40 – ללחות ולליחה במחמם תחתון.

Dai mai (gb41, tw5) – במידה ויש מעורבות של מרידיאן מיוחד זה.

Liv1, sp1 – לחום, לחות וכאב – במקרים קיצוניים ניתן לדמם מעט את הנקודות.

Liv3, liv4 – להניע צ"י במחמם תחתון.

Sp10 – להוצאת החום מרמת הדם.

Gb25, bl-26, 27,28,31,32,33,53,54 – הקרנה לגב התחתון וכאב בסקרום. בוחרים בנקודות הרגישות ביותר למגע.

בסיום השלב האקוטי נתייחס למצב הגופני והנפשי הבסיסי.

בתחום הפיזי – תנועה לא טובה של צ"י, דם ונוזלי גוף באגן ובמחמם התחתון – הטיפול יכול לכלול דיקור, צמחים וטיפול במגע בהתאם לצורך.

בתחום הנפשי – הקודם להתפרצות המחלה וזה שבא בעקבותיה בעיקר במצבים בהם הדלקת חוזרת, או רקע של בעיות קודמות באגן כמו זיהומים ורגישות של הנרתיק ומעי השתן. **בתחום ההתנהגותי** – החל מהרגלי תזונה על מנת להקטין חום ולחות באגן ובגוף בכלל, ועד התנהגות מינית והיגיינה. בדרך זו נוכל להקטין את סיבוכי המחלה ובראשם פגיעה בפוריות.

P.I.D כרוני

המצב הכרוני פחות דרמטי ונוטה למהלך מתמשך. לעיתים הטיפול המערבי (אנטיביוטיקה) מסלקים את סימני הדלקת אך שאר הסימנים האופייניים של כאבים ורגישות בבטן התחתונה, גב תחתון, סקרום, בזמן קיום יחסי מין או אחריהם, הפרשות ולעיתים חום או קור.

האבחנה המבדלת מגדירה שלושה מצבים אפשריים:

1. חום וליחה במחמם תחתון

2. קור וליחה במחמם תחתון

3. תקיעות של צ"י ודם.

חום וליחה במחמם תחתון :

סימפטומים : כאב בטן תחתונה עם רגישות למגע (בעוצמה פחותה מהקבוצה האקוטית). ללא תגובת ריבאונד. כאב גם תחתון וסקרום. הפרשות צהובות דביקות, לעיתים חום נמוך, יתכן שהחום יופיע רק לפני הווסת כמו ב-P.M.S בדרך כלל היסטוריה של הטבות והחמרות. עיקרון הטיפול : לנקות חום וליחה, לשפר את זרימת הצי והדם, לטפל בכאב.

לשון : אדומה סגלגלה. חיפוי צהוב דביק.

דופק : מהיר מתגלגל. מיתרי.

צמחים : הפורמולה הבסיסית Ba zheng san כמו בשלב 1 האקוטי, אך המינונים ובחירת הצמחים הנוספים יהיו שונים בהתאם למצב.

התאמות : בשימוש ארוך נחליף את Mu tong ב-tong cao על מנת לא לפגוע בכליה.

ללחות ולליחה ניתן להוסיף : niu xi, Jin yin hua, pu gong yin, lian Qiao

לסירקולציה הדם ולכאב : Jin ling zi san = chuan lian zi + yan hu sou

אם בנוסף יש עצירות שהיא שכיחה במצב זה עקב הסטגנציה באגן

ניתן להוסיף : Hong hua, tao Ren

לכאב גב תחתון עם חולשה של הכליות להוסיף מחזקים שאינם

מחממים כמו : Tai zi shen, Tu si zi

נקודות דיקור :

Li11 - להוצאת חום

Liv5 - חום וליחה

Sp9 - לחות וליחה במחמם תחתון, חיזוק הטחול

Sp6 - לחיזוק הטחול, לחות, כאב בבטן התחתונה.

Sp11 - לחום ולחות, בעיקר עם הלימפה במפשעה נפוחה ורגישה.

St37 - אם מערכת העיכול מעורבת בסימפטומים.

Gb41 - tw5 - פתיחת ה-Dai mai שבדרך כלל מעורב במצב זה.

Gb26, 27, 28 לסטגנציה חום וליחה במחמם תחתון.

Gb25 לגב תחתון בעיקר אם ה-Dai mai מעורב.

נקודות הסקרום לפי רגישות.

קור וליחה במחמם תחתון

סימפטומים : כאב בטן בדרך כלל חלש יותר ממצב החום, חוסר נוחות בבטן ובגניטליה, תחושת קור כללית, בטן תחתונה קרה, חולשה ועייפות, כאב גב תחתון, רתיעה מקור.

הפרשות - רבות, צלולות ובהירות (לעיתים אין הפרשות בתחילת הטיפול ועם השיפור בקור תתחלנה הפרשות. הקור "תוקע" את הליחה והלחות והחימום והתנועה מאפשרים להם לצאת).

יציאות בדרך כלל רכות.

לשון : חיוורת, תפוחה, יתכן סגלגלה, חיפוי לבן לעיתים דביק.

דופק : מתוח. מתגלגל. יתכן קצב איטי מהרגיל.

עיקרון הטיפול : לחמם את המרידיאנים ולסלק קור. להניע צ"י ודם. לסלק כאב. לחזק Qi ו- yang לפי הצורך.

צמחים : הפורמולה הבסיסית : shao fu zhu yu tang
מחממת רחם ומחמם תחתון, מניעה צ"י ודם ומשככת כאב.
התאמות : יש להוסיף צמחים ללחות וליחה לבחור 2, 3 מתוך הבאים :

Yi yi Ren, Fu ling, Bai zhu, cang zhu, che qian zi, Niu xi
לכאב גב תחתון עם קור : Ba ji tian, xu duan, Du zhong
דיקור :

Kid13, 14, 12 – לטיפול במחמם תחתון. כאב, לחות, הנעת צ"י ודם.
St30 התייחסות ל- Chong mai.

Cv3, 4 – לחזק צ"י וכליות.

Sp6, 9, 4 – לטחול וללחות, לכאב בבטן תחתונה.

St36 – לחזק צ"י על מנת לתמוך בחימום ובתנועה.

Bl23 – לכאב גב תחתון, חיזוק הכליות.

נקודות סקרום בהתאם לרגישות.

אמצעי חשוב נוסף הוא טיפול במוקסה. אפשרי בכל נקודות הדיקור הנזכרות וכן חימום נרחב יותר בגב תחתון, סקרום ובטן תחתונה. הטיפול במוקסה חייב להתקדם בשלבים. לבחון את התוצאה של טיפול במספר מועט של נקודות ואז להתקדם ולהרחיב את הטיפול.

היתקעות של צ"י ודם

סימפטומים : הסימפטום העיקרי – כאבים חזקים בבטן ובגב תחתונים. לעיתים לחץ וכאב על הרקטום, תחושת צורך ביציאות תכופות. היציאות לעיתים מלוות בכאב. כאב בגניטליה. כאב ביחסי מין עקב תנועה או לחץ בנרתיק. הפרשות : בדרך כלל מועטות. מלבנות בהירות עד צהבהבות. לעיתים חימום יקל עקב התנועה שיוצר החימום אך לפעמים הפוך והוא גורם להחמרה בעיקר במצבים שהסטגנציה עצמה יצרה חום ולכן יש להיזהר במוקסה.

דופק : מתוח, מיתרי אם יש חום – מהיר.

לשון : סגלגלה עם חיפוי צהבהב עד לבן. בד"כ דק.

עיקרון הטיפול : להניע צ"י ודם ולהפסיק כאב.

צמחים : הפורמולה הבסיסית : Ge zia zhu yu tang

מניעה סטגנציה של דם וצ"י ומשככת כאב.

התאמות : להוסיף Niu xi כמניע דם. מוביל למחמם תחתון, לליחה.

להפרשות יש להוסיף צמחים : צהובות - che qian zi, ku shen

הפרשות בהירות – yi yi Ren, fu ling, cang zhu

דיקור :

הכבד יהיה מעורב מאוד בסינדרום זה ולכן ההתייחסות בהתאם :
Liv13, 14, 3, 4 – לתנועת הצ"י והדם.

Cv3 – איזון מחמם תחתון, פתיחת הסטגנציה, הפרשות.

Gb27, 28 – לתנועת הצי והדם במחמם תחתון.

Sp9, liv5 – במידה ויש הפרשות.

B118 – לאזן את הכבד.

נקודות הסקרום – לכאב בגב התחתון ובסקרום ונקודות השפעה על הגניטליה.

ניתן להיעזר במוקסה בהתאם למצב המטופל.

גם במצב הכרוני יש חשיבות רבה להתייחס לשורש הבעיה כמצוין בסיכום המצב האקוטי.

מניסיוני, הטיפול במצבים הכרוניים מחייב התייחסות למצב המנטאלי ומחייב הכוונה ויעוץ התנהגותי. פרוט ודיון בסעיף זה הם עניין למאמר נוסף.

כיום בסין הכיוון של הגניקולוגיה הסינית הוא בשיתוף פעולה בינה לבין הרפואה המערבית. כמעט בכל בית חולים קיימת מחלקה לטיפול משותף בין התחומים.

P.I.D. הוא תחום מובהק של צורך בשיתוף פעולה לאורך כל הטיפול לטובת המטופלת בהקלת הסימפטומים, קיצור מהלך המחלה והחשוב ביותר - הקטנה משמעותית של תופעות הלוואי כפגיעה בפוריות או חזרת המחלה.

מוטקה אילון

מרכז התמחות בגניקולוגיה

ביה"ס למטפלים, מועדון הספורט אוני' ת"א

מקורות:

- רפאות נשים – פרקי יסוד בגניקולוגיה, יוסף שנקר, אוריאל הלל, הוצ' דיונון.
- מילדות וגניקולוגיה ורביה, עורך פרופ' אברהם גולן, אוני' ת"א.
- Obstetrics and Gynecology in Chinese medicine Yu Jin M.D
- המדריך הקליני לרפואה סינית מסורתית, יעל ססלוב, נדב שרייבום
- מחלקה גניקולוגית, ביי"ח Guang An Men בייג'ינג, בראשות פרופ' Wong Jing.
- מחלקה גניקולוגית ביה"ח העירוני ל-T/C/M/ בייג'ינג, בראשות פרופ' Yunin Wu.